

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

REGIONAL ASPECTS OF FINANCIAL AND ECONOMIC REGULATION
OF LAND USE IN UKRAINE

Анатолій СУНДУК,

доктор економічних наук,
Державна установа «Інститут
економіки природокористування та сталого
розвитку Національної академії наук України»,
Київ

Anatolii SUNDUK,

Doctor of Economic Sciences,
Public Institution «Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of the National
Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv

Людмила ШАШУЛА,

кандидат економічних наук,
Державна установа «Інститут
економіки природокористування
та сталого розвитку
Національної академії наук України», Київ

Lyudmila SHASHULA,

Candidate of Economic Sciences,
Public Institution «Institute of
Environmental Economics
and Sustainable
Development of the National
Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv

Досліджено регіональні характеристики використання засобів фінансово-економічного регулювання у сфері землекористування та розроблено коефіцієнт концентрації його активності ($K_{ка}$). Згідно з розрахунками регіони держави суттєво диференційовані за цим показником.

На основі групування територій виявлено пріоритетні регіони щодо формування показників та потоків фінансово-економічного регулювання. В перспективі вони можуть стати платформою для посилення характеристик регулювання. Водночас за умов активізації інноваційних регулюючих інструментів $K_{ка}$ групи регіонів низького рівня може зрости.

Ключові слова: фінансово-економічне регулювання, кластерний підхід, коефіцієнт концентрації.

The regional aspects of implementing of the tools of financial and economic regulation in framework of land use are researched. The coefficient of activity concentrating (K_{ka}) are developed. In according to indicator calculations the regions are significantly differentiated in borders of a country.

On the basis of territories grouping were made prioritizing of regions in according to indicators and financial flows. In the long run they can create a platform for strengthening regulatory characteristics. At the same time, under the conditions of activation of innovative regulatory tools, the values of K_{ka} 's of the low-level regions group may increase.

Key words: financial and economic regulation, cluster approach, concentration coefficient.

Постановка проблеми. Зростання значення регіонів як суб'єктів економічної діяльності й конкурентних відносин обумовлює нагальну потребу в удосконаленні механізмів регіональної та міжрегіональної взаємодії, що є важливим чинником сталого розвитку. Система регіональних ринків, функціонування якої спрямоване на ефективне ресурсне забезпечення регіональної економіки на основі такої взаємодії, потребує подальшого розвитку. Це передусім стосується її інституційно-економічної структури як однієї з пріоритетних складових економічного ландшафту регіону.

Профіль економічного ландшафту значною мірою формується за допомогою процесів фінансово-економічного регулювання, які поступово охоплюють і сферу природних ресурсів. Зазначимо, що використання фінансово-економічних важелів регулювання природокористування, крім досягнення економічного ефекту, забезпечує сприятливу екологічну дію. Аналогічні явища виникають на тлі

інтеграції природних ресурсів до зони ринку. Зокрема, мають суттєвий вплив на економічний ландшафт процеси фінансово-економічного регулювання у сфері використання земельних ресурсів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблематика регулювання фінансово-економічних процесів у сфері земельних відносин є предметом досліджень широкого кола вітчизняних науковців, серед яких А.М. Третяк [1], Й.М. Дорош [2], В.П. Галушко [3] та інші. Питання капіталізації, які тісно пов'язані з регулюванням, висвітлені у монографії [4]. Водночас окремі аспекти залишаються маловивченими та потребують подальшого розгляду. Особливо це стосується територіальних характеристик фінансово-економічного регулювання.

Метою статті є визначення регіональної специфіки фінансово-економічного регулювання земельних ресурсів та виявлення кластерних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Відслідкувати конкуренцію та виявити специфіку регіонального

розвитку можливо на основі кластерного підходу. Хоча при цьому може виникати низка проблем, а саме: щодо особливостей, потреб регіонів у капіталі для підтримки кластерів; установлення ендо- та екзостосунків з організаціями й органами влади. Тому з метою ефективного застосування кластерного підходу в національній та регіональній економіці необхідно розробити заходи щодо формування ефективної структури економіки України. На нашу думку, кластери виступають інструментом розвитку і сприяють посиленню ринкових позицій регіону [5].

Створення кластерів та інших структур як окремих чинників впливу на конкурентоспроможність передбачає зменшення та зниження загроз, покращення макро- й мікросередовища. Для цього необхідно здійснити оцінку регіональних характеристик фінансово-економічного регулювання землекористування. Її мета полягає у визначенні специфіки зосередження показників регулювання у вказаній сфері. За допомогою коефіцієнтів концентрації визначаються територіальні особливості використання засобів регулювання.

Показники оцінки є такі (млн грн): вартісні характеристики (розрахункова величина на основі нормативної грошової оцінки); земельний податок (юридичні та фізичні особи) (до місцевих бюджетів); орендна плата (юридичні та фізичні особи) (до місцевих бюджетів); надходження від продажу землі і нематеріальних активів (до місцевих бюджетів); обсяг освоєних капітальних інвестицій у матеріальні активи (земля); обсяг освоєних капітальних інвестицій у матеріальні активи (сільське, лісове та рибне господарство); сільськогосподарська продукція у господарствах усіх категорій за регіонами.

Оцінювання здійснюється на основі *ендогенного методу (статичного)*, який базується на нормуванні показників сфери землекористування за конкретний рік. Розрахунок коефіцієнтів концентрації активності ($K_{ка}$) фінансово-економічного регулювання зазначеного сектору в регіональному вимірі згідно з цією методикою передбачає такі етапи: стандартизація показників, за допомогою яких можливо охарактеризувати процеси фінансово-економічного регулювання; обчислення інтегральних оцінок регіонів; вираховування коефіцієнтів концентрації активності регіонів України в цілому. Значення $K_{ка}$ варіюють у межах від 0 до 1 згідно з

методикою, запропонованою А.В. Степаненком та М.І. Герасимовим [6]. Статистичну базу інформації становлять ресурси [7, 8].

Важливим етапом є визначення $K_{ка}$ в регіональному вимірі. Еталоном при цьому слугує об'єкт територіального устрою (область), яка характеризується максимально можливими показниками фінансово-економічного регулювання. Такий територіальний об'єкт вважають верхнім полюсом системи, що розраховується за формулою:

$$Z_j^0 = \max \{ Z_{1j}, Z_{2j}, \dots, Z_{ij}, \dots, Z_{mj} \}; j = 1 \dots n$$

де Z_j^0 – верхній полюс кожного регіону;

$\max$ – максимальна величина стандартизованих значень за кожним показником;

$Z_{1j}, Z_{2j}, \dots, Z_{ij}, \dots, Z_{mj}$ – стандартизовані значення показників регіонів держави;

j – число незіставних показників.

Інтегральна оцінка верхнього полюсу України (Z_0) може бути представлена як середнє арифметичне значень усіх показників.

Коефіцієнт концентрації активності Y_i для будь-якого регіону можливо розрахувати за формулою:

$$Y_i = \frac{Z_i^*}{Z_0^*}; i = 1 \dots m,$$

де Y_i – $K_{ка}$ фінансово-економічного регулювання сфери землекористування регіону;

Z_i^* – інтегральна оцінка показників регіонів;

Z_0^* – інтегральна оцінка верхнього полюсу держави;

i – число регіонів.

На основі здійснених розрахунків встановлено, що регіони суттєво диференційовані за коефіцієнтами концентрації активності. Лише у восьми регіонах перевищено середньоукраїнське значення 0,2205, у решті – вони нижчі (табл. 1).

Таблиця 1

Коефіцієнт концентрації активності фінансово-економічного регулювання сфери землекористування, 2016 р.

Місто, область	$K_{ка}$	$K_{ка} \text{ Reg/Ukr}$	Місце регіону в рейтингу	Група
Україна	0,2205	-	-	-
Київ	0,8016	0,5811	1	I
Дніпропетровська	0,4500	0,2295	2	I
Одеська	0,4292	0,2087	3	I
Київська	0,3924	0,1719	4	I
Харківська	0,3241	0,1036	5	I
Львівська	0,3004	0,0799	6	I
Вінницька	0,2686	0,0481	7	II
Полтавська	0,2398	0,0193	8	II
Запорізька	0,1981	- 0,0224	9	II

Місто, область	$K_{ка}$	$K_{ка, Reg/Ukr}$	Місце регіону в рейтингу	Група
Черкаська	0,1693	- 0,0512	10	III
Донецька	0,1619	- 0,0586	11	III
Кіровоградська	0,1575	- 0,0630	12	III
Хмельницька	0,1557	- 0,0648	13	III
Івано-Франківська	0,1510	- 0,0695	14	III
Херсонська	0,1406	- 0,0799	15	III
Миколаївська	0,1373	- 0,0832	16	III
Сумська	0,1373	- 0,0832	17	III
Закарпатська	0,1352	- 0,0853	18	III
Житомирська	0,1318	- 0,0887	19	III
Чернігівська	0,1229	- 0,0976	20	III
Волинська	0,1149	- 0,1537	21	III
Тернопільська	0,1121	- 0,1084	22	III
Рівненська	0,1015	- 0,1190	23	IV
Луганська	0,0922	- 0,1283	24	IV
Чернівецька	0,0875	- 0,1330	25	IV

У результаті проведеного групування регіонів за показниками концентрації виділено такі групи: I – найвищого рівня, що мають найбільшу пріоритетність за активністю регулювання та формуванням фінансових потоків; II – високого; III – середнього; IV – нижче середнього.

Групу максимальних значень формують м. Київ, Дніпропетровська, Одеська, Київська, Харківська, Львівська області. В них зафіксовані високі показники оцінки, які базуються і корелюються з такими ж характеристиками використання земельних ресурсів.

Наявність у цій групі міста Київ обумовлена насамперед його значенням як фінансового центру держави, що контролює і концентрує грошові потоки. Такі вагомні показники групи сприятливі для формування кластерних структур з метою посилення ринкових позицій цих регіонів.

Високі показники також характерні для Вінницької, Полтавської та Запорізької областей. Групу низького рівня концентрації формують Рівненська, Луганська і Чернівецька області (табл. 2).

Таблиця 2

Групування регіонів України за коефіцієнтом концентрації активності сфери землекористування

№ групи	Група (місто, область)	Параметри в межах групи			Характеристика
		min	max	aver	
I	Київ, Дніпропетровська, Одеська, Київська, Харківська, Львівська	0,3004	0,8016	0,5510	Найвищий рівень концентрації: регіони визначаються найбільшою пріоритетністю за активністю регулювання та формуванням фінансових потоків
II	Вінницька, Полтавська, Запорізька	0,1981	0,2686	0,2333	Високий рівень концентрації: регіони мають значну пріоритетність за активністю регулювання та формуванням фінансових потоків
III	Черкаська, Донецька, Кіровоградська, Хмельницька, Івано-Франківська, Херсонська, Миколаївська, Сумська, Закарпатська, Житомирська, Чернігівська, Волинська, Тернопільська	0,1121	0,1693	0,1407	Група середнього рівня концентрації: регіони характеризуються помірною пріоритетністю за активністю регулювання та формуванням фінансових потоків
IV	Рівненська, Луганська, Чернівецька	0,0875	0,1015	0,0944	Нижчий середнього рівень концентрації: регіони визначаються найнижчою пріоритетністю за активністю регулювання та формуванням фінансових потоків

За результатами групування побудовано карту, яка ілюструє територіальні особливості зосередження показників (рис.). Зокрема, вона формує загальне уявлення про розподіл регіонів за показниками та потоками фінансово-економічного регулювання. В

перспективі регіони-лідери можуть стати платформою для посилення характеристик регулювання.

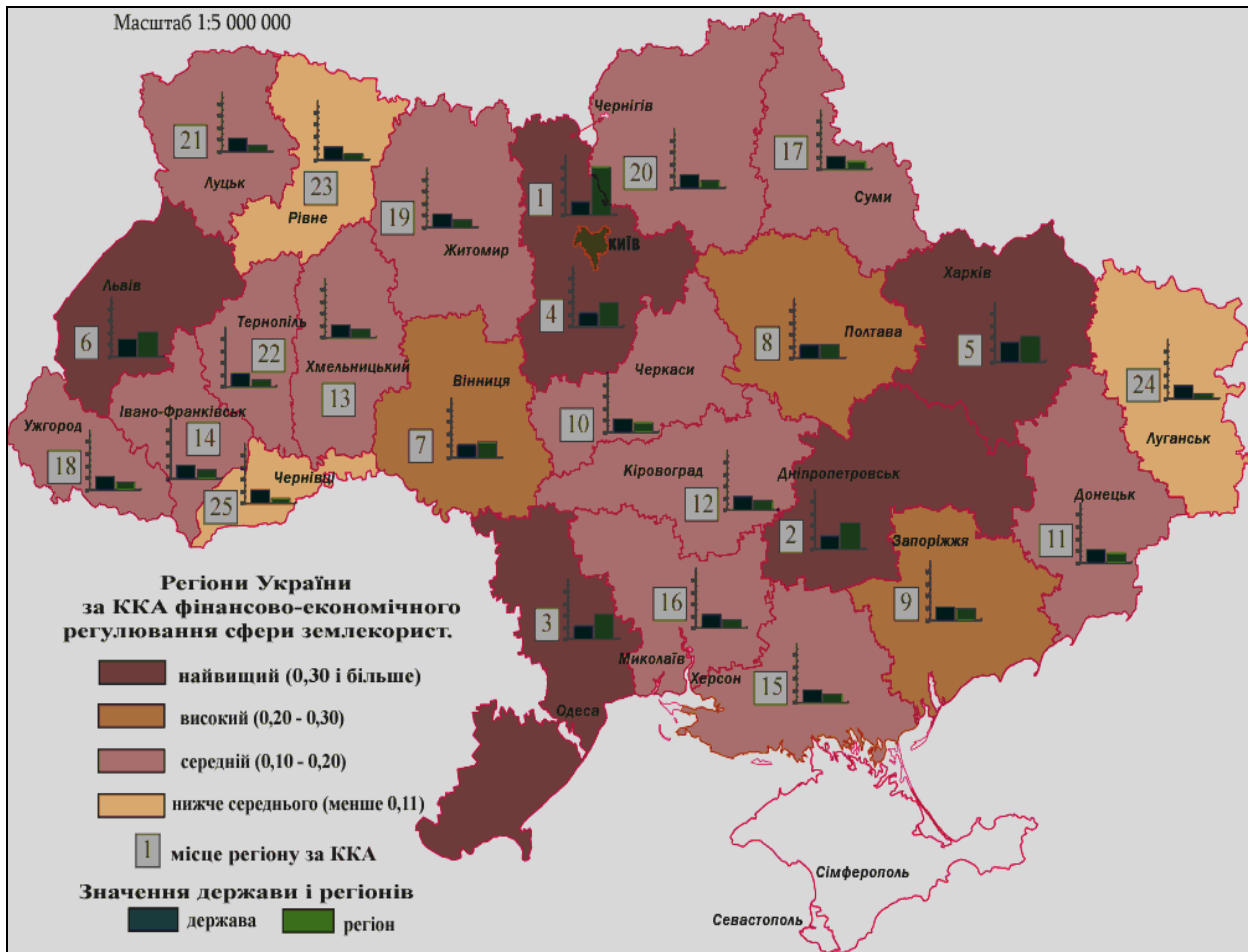

Рис. Диференціація регіонів України за коефіцієнтом концентрації активності фінансово-економічного регулювання сфери землекористування

Водночас за умови активізації інноваційних інструментів регулювання $K_{ка}$ групи регіонів нижче середнього рівня може збільшитися.

Висновки. Отже, регіони України суттєво диференційовані за коефіцієнтом концентрації активності фінансово-економічного регулювання у сфері землекористування. За цим показником виділяють групи найвищого, високого, середнього та нижче середнього рівня. В перспективі на базі регіонів-лідерів можливе посилення характеристик регулювання. Хоча на тлі ефективного застосування інноваційних важелів ймовірно зростання ролі тих регіонів, що належать до груп нижчого рівня.

Досліджені характеристики є важливими в контексті можливостей формування кластерних структур, які суттєво орієнтовані на фінансову активність різних секторів економіки.

Список використаних джерел

- Третяк А.М. Земельний капітал: теоретико-методологічні основи формування та функціонування : [монографія] / А.М. Третяк. – Л. : СПОЛОМ, 2011. – 520 с.
- Дорош Й.М. Теоретико-методологічні основи розвитку земельних відносин в Україні : [монографія] / Й.М. Дорош. – К. : ВПОЛ, 2011. – 286 с.
- Галушко В.П. Формування ринку землі в Україні / В.П. Галушко, Ю.Д. Білик, А.С. Даниленко. – К. : Урожай, 2006. – 277 с.
- Капіталізація природних ресурсів : [монографія] / за заг. ред. д.е.н., проф., акад. НААН України М.А. Хвесика. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 268 с.
- Соколенко С.І. Підвищення конкурентноздатності економіки областей заходу та півдня України на основі формування нових виробничих систем (кластерів) / С.І. Соколенко. – К. : Логос, 2005. – 238 с.

6. Степаненко А.В. Економічна безпека України / А.В. Степаненко, М.І. Герасимов // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 39–54.

7. Бюджет України 2016 р. : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 316 с.

8. Сільське господарство України 2016 р. : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 246 с.

References

1. Tretyak, A.M. (2011) *Zemelnyy kapital: teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannya ta funktsionuvannya* [Land Economics: Theoretical and Methodological Foundations of Formation and Functioning]. Lviv: SPOLOM [in Ukraine].

2. Dorosh, Y.M. (2011) *Teoretyko-metodolohichni osnovy rozvytku zemelnykh vidnosyn v Ukraini* [Theoretical and methodological foundations of land relations development in Ukraine]. Kiev: VIPOL [in Ukraine].

3. Halushko, V.P., & Bilyk, Yu.D., & Danylenko, A.S. (2006) *Formuvannia rynku zemli v Ukraini* [Formation of the land market in Ukraine]. Kiev: Urozhai [in Ukraine].

4. Khvesyk, M.A.(2014) *Kapitalizatsiya pryrodnykh*

resursiv [Capitalization of natural resources]. Kiev: Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine» [in Ukraine].

5. Sokolenko, S.I. (2005) *Pidvyshchennia konkurentozdatnosti ekonomiky oblastei zakhodu ta pivdnia Ukrainy na osnovi formuvannia novykh vyrobnychikh system (klasteriv)* / [Increasing the competitiveness of the economy of the west and south regions of Ukraine on the basis of the formation of new production systems (clusters)]. Kiev: Logos [in Ukraine].

6. Stepanenko, A.V., & Herasymov, M.I. (2002) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy* [Economic security of Ukraine] *Rehionalna ekonomika*, 2, 39–54 [in Ukraine].

7. (2017) *Byudzhet Ukrainy 2016: statystychnyy zbirnyk* [Byudzhet Ukrayiny 2016: statystychnyy zbirnyk]. Kiev [in Ukraine].

8. (2017) *Silске hospodarstvo Ukrainy 2016: statystychnyi zbirnyk* [Silске hospodarstvo Ukrainy 2016 : statystychnyi zbirnyk]. Kiev [in Ukraine].

Стаття надійшла до редакції 27 березня 2018 року